

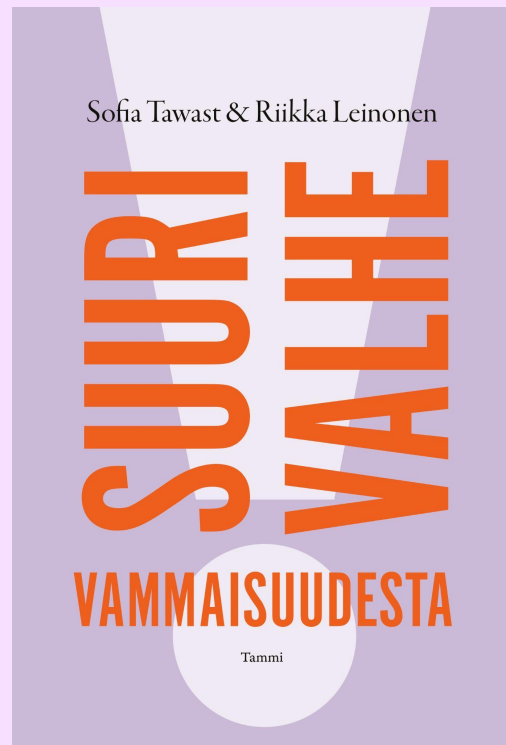
Osallisuus syntyy olosuhteista

Riikka Leinonen
19.8.2026

Kuka on Riikka Leinonen?

Tietokirjailija, vapaa kirjoittaja, yhteiskunta-alan ammattilainen

- Opiskellut maisema-arkkitehtuuria (Aalto) ja liikunnan yhteiskuntatieteitä (JYU)
- Kirjoittanut kirjan *Suuri valhe vammaisuudesta* (Tammi, elokuu 2024) yhdessä toimittaja *Sofia Tawastin* kanssa
- Lievästi CP-vammainen, kirjoittaa vammaisuuteen liittyvistä ilmiöistä ja käsitteistä Instagram-tilillä [@riikkaleinonen](https://www.instagram.com/riikkaleinonen)

Vammaisuutta ei ole ilman “normaaliutta”

“Kun nykyään puhumme vammaisuudesta, puhumme oikeastaan siitä, mitä pidämme erilaisten mittausten ja tilastojen valossa normaalina. Voidaankin sanoa, että modernin vammaisuuden historia on normaaliuden historiaa – ilman normaalin konseptia meillä ei ole myöskään vammaisuutta käsitteenä.”

Toisaalta emme puhu vain vammaisista

**Normaaliuden vaatimus ja lähtökohdiltaan
ableistiset kyvykkyysolettamukset
koskettavat meitä kaikkia ja meidän kaikkien
liikkumista.**

***Ei olisi mitään soveltavaa liikkumista ilman
käsitystä vammattomasta normaaliudesta.***

Ableismi pyrkii hierarkioihin

Ableismin kokonaisvaltainen tavoite on luoda ihmisten välille perustavanlaatuisia eroja ja hierarkioita – tässä tapauksessa kyvykkyyteen, kykyihin ja taitoihin vetoamalla. Se pyrkii osaltaan tuottamaan kategorioita vammaisen – vammaaton.

Ableismi

*eng. *able* + *ismi*

tarkoittaa yhteiskunnallista rakennetta, joka näkee vammattomat ihmiset normaaleina ja vammaiset ihmiset epänormaaleina, toisina.

- Ilmenee *kyvykkyysoletuksina* eli sosiaalisina oletuksina ihmisten kyvykkyydestä. Perusolettama on, että kaikki kävelevät, käyttävät kahta kättä, puhuvat, näkevät...
- Kyvyt nähdään niin keskeisenä osana ihmisyyttä, että ilman niitä ihminen menettää osan ihmisarvostaan ja oikeuksistaan.

Disabilismi on välitöntä syrjintää vammaisuuden ja kyvykkyyden perusteella. (Vrt. englannin kielen *disable*).

Ableismi portinvartijoi läpi systeemin

Ableismi toimii oikeuksien portinvartijana – se kontrolloi yksilöitä heidän kykyjensä osalta. Tämä näkyy koko yhteiskuntajärjestelmässä erilaisina testauksina ja ”normaalin” luomisena. *Tällä on sekä suoria että epäsuoria vaikutuksia oikeastaan kaikkien liikkumiseen.*

Vammaisuus on yleisempää kuin ajattelemme

WHO on arvioinut, että jopa 16% maailman väestöstä olisi vammaisia (=disabled). Näin ollen vammaiset laajasti ajateltuna olisivat maailman suurin vähemmistö. Suomessa väestöstä:

- n. 40–60 % kokee itsensä jollakin tavalla toimintarajoitteiseksi (usein näköön, kuuloon ja keskittymisvaikeuksiin liittyvää).
- n. 13 % puolestaan kokee, että heillä on vakavia toimintarajoitteita.
- n. 2,5 % saa vammaispalvelulaissa tai kehitysvammalaissa tarkoitettuja erityispalveluja.

YK:n vammais-
yleissopimuksen
mukaisesti
vammaiset

.... Ja kyvykkyysoletuksista poikkeaminen on oikeastaan normaali

Esim. 6-7% työikäisistä 45-65-vuotiaista Ei pysty ottamaan itsenäisesti yhtä askelmaa portaissa tai kävelemään yhtä jaksaisesti useampaa sataa metriä.

Tämä porukka käyttää systemaattisesti autoa apuvälineenä ja liikkuu lyhyetkin matkat ovelta ovelle!

Jatkuva vaatimus kävelelemisestä ja pystyasennosta tuottaa tosiasiallisesti liikkumattomuutta

Vaikutukset ovat valtavan laajat, koska juuri tämä ableistinen oletama tuottaa eniten esteellistä ympäristöä ja hostiilia kaupunkisuunnittelua/arkkitehtuuria.

Kävelyvaatimuksen haittavaikutukset

Kävelykyvyttömyyden stigma estää ihmisiä ottamasta käyttöön sopivia apuvälineitä käyttöön

- Vähentää merkittävästi kotoa poistumista ja liikkumista omassa elinpiirissä – tällä terveyttä vakavasti haittaavia vaikutuksia
- Heikentää suoraan vammaisuuden representaatiota ja synnyttää siten *esteellisyyden kehän*
- Mm. Iso-Britanniassa pyörätuolin käyttö tilastollisesti yleisempää kuin Suomessa

Kävelyvaatimuksen haittavaikutukset

Portaisiin liitettävä ajatus kansanterveyden edistämisestä sekin estää valtavaa joukkoa pääsemästä pois kotoaan ja liikkumasta jouhevasti eri ympäristöissä

- Emme ota käyttöön systemaattisesti erilaisia esteettömyysratkaisuja tai niitä portinvartijoidaan
- Hissit nähdään pahana, viimesijaisena ratkaisuna, case Linnanjuhlat

Kävelyvaatimuksen haittavaikutukset

Kaupunkitiloista poistetaan penkkejä, tuoleja ja muita maksuttomia lepopaikkoja

- Lepoa tarvitsevat ihmiset jäävät herkemmin kotiin, ei uskalleta liikkua voimavarojen puitteissa
- Koskettaa: ikäihmisiä, vammaisia, kroonisesti sairaita, raskaanaolevia ja lasten kanssa liikkuvia SEKÄ mm. niitä työikäisiä, jotka eivät pystyneet kävelemään yhtäjaksoisesti pidemmin

Kävelyvaatimuksen haittavaikutukset

Yksityisautoilu lisääntyy, kun julkisissa tiloissa, liikennevälineissä jne. pyörätuolin ja muiden apuvälineiden käyttö nähdään pikemmin haittana kuin asiakkaita lisäävänä palvelumuotoiluna

- Tämä on suoraan pois kävely- ja pyöräily-ympäristöistä etenkin tiiviissä kaupunkiympäristössä
- Oman auton ei pitäisi olla ihmisten ensisijainen apuväline!

Kävelyvaatimuksen haittavaikutukset

*Apuvälineiden käyttäjiä ei nähdä
liikkumisympäristöjen käyttäjinä ja kasvavana
asiakasryhmänä*

- Juuri vähiten liikkuva ryhmä jää huomioimatta, millä vasta onkin isot kansanterveydelliset vaikutukset
- Tämä ryhmä ei ole kasvavissa määrin kuntoutujia, vaan vanhempia työikäisiä ja ikäihmisiä!

Arkiympäristöt ovat kaikkien tärkeimpiä liikkumisympäristöjä

Esteetön kaupunkitila ja asumisympäristö ovat liikkumisen edellytys

- Tärkeintä on saada ihmiset pois kotoa – ei anneta portaiden olla esteenä sille.
- Penkit ja tuolit ovat tärkein liikuntaväline! Ihmiset hakeutuvat luonnostaan lepopaikkoihin ja lepo on monille merkittävin pidemmän matkan mahdollistava tekijä.

Arkiympäristöt ovat kaikkien tärkeimpiä liikkumisympäristöjä

- Lepo on myös sosiaalisen tärkeä saavutettavuustekijä. Seura aktivoi, mutta se vaatii mahdollisuutta pysähtyä.
- Viherympäristöt tulee kytkeä yhä tiiviimmin kaupunkiympäristöihin esteettömästi – luontovaikutukset eivät saa valua vain hyväosaisille vammattomille.

Arkiympäristöt on saatava esteettömiksi

Tämä on tuhannen taalan kysymys Suomen ikärakenteen näkökulmasta.

- Ikäihmisten itsenäinen arki onnistuu vain esteettömän ympäristön avulla.
- Mistään ei irtoa kaikille palveluita kotiin, eikä ole mitääm järkeä sulkea ihmisiä yksin kotiin sillä ajatuksella, ettei itsenäinen elämä kuulu kaikille.

Koko liikkumisen lisäämiseen tähtäävä ajatus on käännettävä ympäri: Ei tarvita liikuntakampanjoita, eikä edes välttämättä lisää liikuntapaikkoja. Tarvitaan esteettömyyttä, viihtyisyyttä ja mahdollisuus levätä – ja ableismin kitkemistä.

Kiitos!

**Voit ottaa yhteyttä:
riikka.i.leinonen@gmail.com
Instagram @riikkaleinonen**